

УДК 366.02+477

JEL E44, R20, O14

DOI 10.32782/2786-8273/2023-2-5

Добрянська Н.Б.

аспірант кафедри фінансових ринків та технологій,

Державний податковий університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4348-0580>

Natalya Dobranska

State Tax University

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ ПОВЕДІНКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE FINANCIAL BEHAVIOR OF HOUSEHOLDS IN MODERN CONDITIONS

Анотація. У статті проаналізовано негативні та позитивні сторони впливу цифровізації на фінансову поведінку домогосподарств. Розглянуто тенденції зміни споживчої поведінки домогосподарств під впливом технологій цифрової економіки, а також ризики та можливості, які виникають під час цифровізації. Проаналізовано зміни споживчої поведінки домогосподарств, що формуються під впливом цифрових технологій: розвиток онлайн-торгівлі, використання цифрових можливостей онлайн-сервісів для вивчення якостей товару та послуги. Запропоновано напрямки попередження можливих загроз, які можуть очікувати домогосподарства під час формування фінансової поведінки із використанням цифрових технологій.

Ключові слова: домогосподарство, фінансова поведінка, споживча поведінка домогосподарств, ринок фінансових послуг, цифровізація.

Abstract. Introduction. The consequences of the digitalization of economic relations are especially clearly felt in the field of financial services, where financial institutions are trying to make the most of the potential of these technologies and improve the quality of the services they provide. However, modern digital technologies affect the behavior of financial market entities in different ways. Today, digital technologies have occupied one of the most important niches in the development of the economy and the entire financial sphere of any developed country. On the one hand, this, of course, leads to the improvement of financial processes, the appearance of new opportunities for financial activity under the conditions of maintaining the quality of service of business entities and increasing achievements, and on the other hand, it can cause the occurrence of unforeseen events that can negatively affect the activities of entities management due to the emergence of risks and dangers in financial behavior. Therefore, there is a need to research questions regarding possible scenarios of financial behavior of market subjects, in particular, households, in conditions of digitalization and finding ways to prevent threats that may arise in the process of using digitalization tools in financial activities. The **purpose** of the article is analysis of opportunities and risks arising under the influence of digitalization on the financial behavior of households and the search for possible ways to prevent threats related to the use of modern digital technologies by households in the financial services market. **Results and conclusion.** The advantages and new opportunities that households receive under the influence of digital technologies and that affect their financial behavior are outlined. The threats and risks that haunt the financial activities of the household as a result of the influence of digital technologies on the market of financial services are identified and summarized. Special attention in the article is devoted to the analysis of the impact of the digital economy on the change in the consumer behavior of households. Ways to prevent possible threats and risks that households receive from the use of modern innovative information technologies are proposed.

Keywords: household, financial behavior, consumer behavior of households, financial services market, digitization.

Постановка проблеми. Сьогодні цифрові технології зайняли одну з найважливіших ніш у розвитку економіки та усієї фінансової сфери будь-якої розвинутої країни. Наслідки цифровізації економічних відносин особливо яскраво відчуються у сфері фінансових послуг, де фінансові установи намагаються максимально використати потенціал цих технологій та підвищити якість послуг, які ними надаються. Але, сучасні цифрові технології по-різному впливають на поведінку суб'єктів фінансового ринку. З одного боку, це звісно, призводить до покращення фінансових процесів, появи нових можливостей фінансової діяльності за умов збереження якості обслуговування суб'єктів господарювання та зростання досягнень, а з іншого може стати причиною виникнення непередбачуваних подій, які можуть негативно вплинути на діяльність суб'єктів господарювання через появу ризиків та небезпек у

фінансовій поведінці. Тому виникає потреба у дослідженні питань щодо можливих сценаріїв фінансової поведінки суб'єктів ринку, зокрема, домогосподарств, в умовах цифровізації та пошуку шляхів попередження загроз, які можуть виникати у процесі використання інструментів цифровізації у фінансовій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексний характер проблем, пов'язаних із фінансовою поведінкою домогосподарств та її зміною під впливом цифровізації, визначає наявність значної кількості робіт, що висвітлюють різні сторони цього питання. Роль цифрових технологій у процесі надання фінансових послуг домогосподарствам сьогодні активно досліджуються як вітчизняними, так і закордонними науковцями. Поглибленню теоретичних положень щодо формування фінансової поведінки домогосподарств присвячено наукові праці таких учених, як:

Fernandes D., Kaiser T., Lynch J., Sagi J., Кізіма Т., Ломачинська І., Онишко С., Сірко А., Шаманська О.

Такі науковці, як Вінник О., Полторака А., Паламарчук В., Пшик Б., Чміль Г. у своїх роботах розглядають питання виникнення потенційних загроз та ризиків від використання цифрових технологій у фінансовій сфері банківськими й небанківськими установами, а також негативний вплив для інших економічних суб'єктів від потенційних зазначених перешкод.

Сучасні вітчизняні науковці, а саме: Попело О., Холявко Н., Дубина М., Тарасенко А. чимало уваги у своїх роботах приділяють виявленню та аналізу змін у фінансовій поведінці домогосподарств, викликаних інноваційними інформаційними технологіями, що використовуються фінансовими установами. У своїх дослідженнях ці автори розглядають провідні інноваційні технології у фінансовому секторі та окреслюються сфери їх застосування з позиції домашніх господарств, намагаються виявити та охарактеризувати переваги, а також нові та додаткові можливості, що виникають у домогосподарствах завдяки використанню фінансовими установами інноваційних інформаційних технологій.

Зважаючи на численні напрацювання науковців у сфері дослідження особливостей впливу цифровізації на ринок фінансових послуг, актуальними залишається дослідження проблем вивчення та обґрунтування впливу сучасних цифрових технологій на фінансову поведінку домогосподарств, аналізу загроз для домогосподарств, які можуть виникати при використанні ними сучасних фінансових послуг, та пошуки шляхів попередження або мінімізації таких загроз та уникнення ризиків, пов'язаних з використанням домогосподарствами цифрових технологій.

Метою статті є аналіз впливу цифровізації на фінансову поведінку домогосподарств, пошук нових можливостей, вияв ризиків та окреслення можливих шляхів попередження загроз, пов'язаних з використанням домогосподарствами сучасних цифрових технологій на ринку фінансових послуг.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація економіки в нашій країні на сьогодні здійснюється згідно з Цифровою агендою України – 2020, яка є первинним документом для суб'єктів споживчого ринку в контексті використання цифрових технологій [1], Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [2] та Концепцією розвитку цифрових компетентностей до 2025 року [3]. Цифрові технології, що забезпечують цифровізацію не лише економіки, а й інших сфер суспільного життя, зазвичай пропагуються як надзвичайно прогресивні, такі, що забезпечать прорив в усіх напрямках суспільного буття, зробивши його ефективним, приємним та легким, звільнивши людей від рутинних дій [4, с. 57]. Всім відомим фактом є те, що цифрові технології глибоко пронизують майже всі сфери відносин сучасного суспільства та стрімко поширюються. Не є винятком і економічна сфера, де вплив цифровізації відчувається особливо гостро, оскільки застосування передових інформаційних інновацій дає можливість суб'єктам господарювання підвищити рівень власної ефективності та конкурентоспроможності. Під впливом цифровізації економіка змінює парадигму економічного розвитку у бік використання інтернет-технологій у всіх аспектах комунікації зі спо-

живачем та зміни споживчих трендів. Завдяки формуванню єдиного цифрового простору, проникнення цифрових технологій у всі напрями діяльності фінансових установ та взаємодія між суб'єктами фінансової сфери, посідає особливо важливе місце [5, с. 110].

Активна позиція сучасних суб'єктів господарювання, зокрема, домогосподарств, на внутрішніх ринках споживання країни, їх прогресивний розвиток та прагнення до підвищення ефективності економічних взаємовідносин також знаходиться під впливом процесів цифровізації. Проте для домогосподарств цифровізація сфери фінансових послуг поряд з появою значних додаткових переваг та можливостей несе певні загрози та ризики, виникнення яких може негативно вплинути на їхній фінансовий стан, збереження особистої інформації та фінансової конфіденційності.

Для чіткішого розуміння, як саме процеси цифровізації впливають на фінансову поведінку суб'єктів господарювання, зокрема, домогосподарств, варто окреслити загальні особливості впливу цифрових технологій на формування та розвиток фінансових відносин загалом. До таких особливостей відносять: впровадження цифрових технологій у сферу надання фінансових послуг; зростання рівня доступності фінансових послуг для громадян; розширення спектру фінансових послуг, які можна отримати онлайн; зростання швидкості проведення фінансових операцій; збільшення кількості безготівкових розрахунків; активне використання нових інноваційних технологій у роботі фінансових установ; підвищення прозорості функціонування фінансових установ; віртуалізація сфери фінансових послуг, створення та розвиток віртуальних валют; створення цифрових активів, виникнення нових форм накопичення ресурсів; застосування можливостей цифрових технологій для оцінки фінансових ризиків; зростання доступності позикових коштів для економічних агентів взагалі у світі [6, с. 101].

Важливим, на нашу думку, є аналіз впливу цифровізації на споживчу поведінку домогосподарств, адже цифровізація економіки змінює стратегію споживчих трендів. Проаналізуємо вплив цифрової економіки на зміну споживчої поведінки домогосподарств у сегменті попиту на товари повсякденної необхідності. Товари, що мають короткий період життєвого циклу, купуються домогосподарствами для частого вжитку. До них належать продовольчі та непродовольчі товари. У зв'язку з тим, що цей ринок є досить конкурентним як у сфері продажів, так і просування, у ньому активно використовуються цифрові технології.

Як правило, рішення про купівлю таких товарів частини здійснюється безпосередньо в магазині та носить спонтанний та емоційний характер. Однак вплив на зміну такого рішення можливий за допомогою цифрових технологій. Основними стійкими тенденціями зміни поведінки споживачів у домогосподарствах є розвиток електронної торгівлі за допомогою онлайн-сервісів, адаптація стратегій продажів до реальностей цифрової економіки, активізація діяльності агрегаторів онлайн-продажів, збільшення кількості покупок по акціях в магазинах, розвиток і зростання кількості онлайн-продажів у споживчій поведінці обумовлений низкою соціальних факторів. Для сучасної ситуації характерне підвищення соціальної мобільності та економія часу на здійснення покупок.

При цьому серйозний вплив на активізацію онлайн-продаж справила пандемія коронавірусу, коли можливість покупок за допомогою агрегаторів онлайн-продажів стала повсякденною ситуацією. Споживачі домашніх господарств формують вимоги до онлайн-продажів: насамперед це підвищення комфортності здійснення покупок, сервіси економії часу, розширення форматів пропозицій від онлайн-майданчиків. При цьому підвищується вимогливість до безпеки в період здійснення транзакцій на сервісах безконтактної оплати щодо захисту персональних даних.

Для споживчої поведінки домогосподарств характерно, що у придбанні покупок популяризація ідеї усвідомленого споживання, виникнення нових технологічних рішень у сфері споживання домогосподарств. Кількість пропозицій на інтернет-сервісах призводить до того, що виникає необхідність у зручній навігації по сайту, можливості порівняння товарів, обмеження реклами та її відключення.

Розвиток здорового способу життя стає невід'ємною частиною споживчої поведінки домогосподарств. У зв'язку з тим, що формати цифрової економіки крім інструментів продажу мають у своєму розпорядженні можливості дати характеристику товару, зокрема, продуктів, споживач має право отримати додаткову інформацію про товар, наприклад, кількість калорій, інгредієнтів тощо. До того ж є можливість при купівлі онлайн уважно ознайомитися з даною інформацією, оскільки здійснення покупки в онлайн-форматі може тривати довше, ніж покупка в магазині.

При здійсненні покупок у форматі онлайн з'являється можливість познайомитися з усвідомленою поведінкою виробника щодо навколишнього середовища (використання екологічних упаковок, багаторазової тари, акції збереження екології). Можливість аналізу покупки призводить до того, щоб провести фінансовий аналіз покупки та зіставлення з власними фінансовими можливостями. При цьому в поведінці споживачів домогосподарств спостерігається тенденція збереження індексу споживчої впевненості, але при цьому зберігається режим економії.

Це призводить до того, що домогосподарства продовжують раціональніше здійснювати власні покупки та зменшувати кількість спонтанних покупок. Маркетингові стратегії онлайн-продажів пропонують споживачам накопичувати бали і здійснювати покупки більш еко-

номно в період акцій і використовувати накопичені бали для отримання знижки при купівлі певних видів товарів. Це дає змогу домогосподарствам свідомо прагнути придбати товар за знижкою та отримати вигідну економію.

Важливим аспектом аналізу фінансової поведінки домогосподарств є використання індексів, які відображають поточне становище, споживчі настрої та економічні очікування.

За даними Info Sapiens, не зважаючи на війну у країні, у липні 2023 було зафіксовано стабілізацію і навіть незначне зростання за більшістю показників порівняно з показниками минулого року. Протягом липня фіксується незначне зростання як індексу споживчих настроїв, так і індексів поточного становища та економічних очікувань [7]. Паралельно оцінюючи показники, які характеризують рівень цифровізації домогосподарств, можемо припустити, що завдяки цифровим технологіям, домогосподарства мають змогу здійснювати фінансові операції, займатися звичною діяльністю через мережу інтернет та компенсувати втрачені через війну можливості новими перевагами цифровими, пов'язаними з використанням цифрових технологій.

Аналізуючи вплив процесів цифровізації на домогосподарства та їх фінансову поведінку, доречно наголосити, що сфера фінансових послуг та модель фінансового обслуговування громадян зазнали позитивних змін, змінилася швидкість отримання фінансових послуг, з'явилися нові можливості щодо кредитування та здійснення розрахунків за допомогою смартфонів, що в свою чергу внесло зміни у фінансову поведінку домогосподарств та їх взаємодію з фінансовими установами.

Також, позитивною стороною впливу цифровізації на фінансову поведінку домогосподарств є необмежені можливості швидкого та недорого вартісного процесу отримання необхідної інформації в мережі інтернет. Мобільні додатки дають змогу в зручному форматі здійснювати будь-які розрахунки. Значною популярністю користується практика ведення власного малого бізнесу та просування товарів через соціальні мережі. Завдяки цифровізації домогосподарства отримали можливість економити час та коштів під час проведення банківських операцій, використання послуг системи адміністрування та отримання сервісного обслуговування в он-лайн режимі.

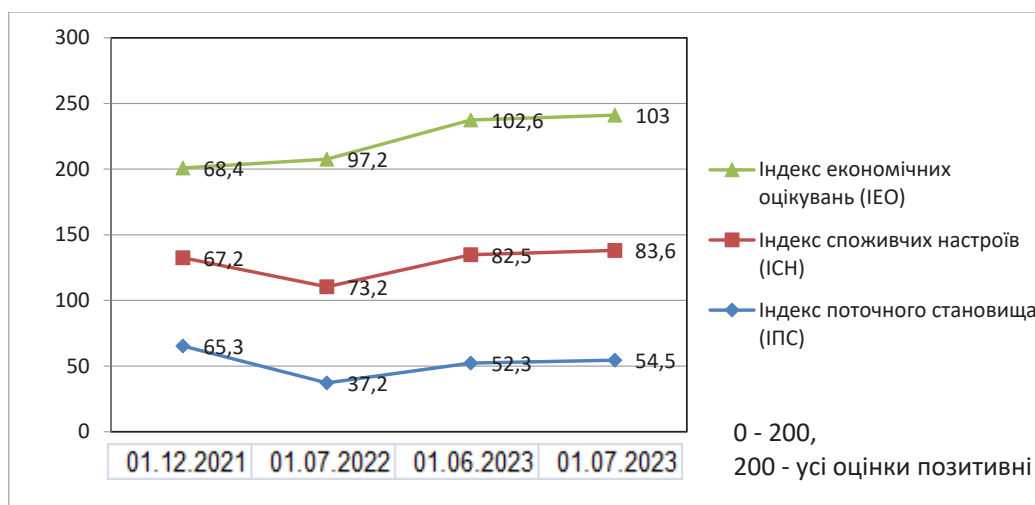

Рис. 1. Динаміка індексів споживчих настроїв домогосподарств в Україні

Джерело: складено автором на основі даних [7]

Узагальнивши, можемо стверджувати, що завдяки цифровізації у розрізі фінансової поведінки домогосподарства отримали такі можливості, як: скорочення часу для здійснення фінансових операцій; підвищення рівня приватності проведення фінансових операцій; постійний доступ до здійснення фінансових послуг; можливість здійснювати операції з різними видами валют у різних країнах світу [8, с. 148]; зручність зберігання всіх платежів та інших операцій в архівах; широкий спектр додаткових фінансових послуг, які можна отримати, використовуючи онлайн-додатки (страхування, інвестування, депозити); кращий рівень доступності до інформації фінансових установ; зростання рівня моніторингу власних коштів; простота здійснення розрахунків, переказів, оплати рахунків; підвищення рівня доступності позикових коштів; можливість здійснювати фінансові операції та керувати власними коштами за допомогою смартфона, в режимі онлайн; нагадування від банківських та небанківських установ клієнтам про наступні платежі за зобов'язаннями за чинними угодами; отримання постійних повідомлень про стан рахунку, перекази коштів, їх зарахування від фінансової установи [9].

Поряд із значною кількістю переваг та можливостей, стрімке поширення процесу цифровізації спричиняє появу ризиків та загроз, які здатні негативно вплинути на діяльність домогосподарств. Це пов'язано з тим, що сьогодні внаслідок активного використання сучасних інформаційних технологій, населення переважно зберігає інформацію у цифровому вигляді, що призводить до активізації та поширення кіберзлочинів з метою заволодіння фінансовими, матеріальними або інформаційними ресурсами для цілей власного використання, перепродажу чи шантажу. Так, в сфері платіжних систем домогосподарства стикаються з крадіжками грошей з банківських рахунків, здійсненням несанкціонованих трансакцій, фальсифікацією електронного цифрового підпису тощо. Не менш небезпечними можуть бути махінації з платіжними картками та їх реквізитами, правопорушення за операціями з продажу товарів через інтернет-магазини та сервісне обслуговування; зарахування грошей на рахунки шахраями для ідентифікації персональних даних тощо. В соціальних мережах загрозами можуть бути створені протиправні контенти, викрадання аккаунтів, які мають широку цільову аудиторію для монетизації та отримання економічних вигід [10]. Наслідком таких загроз можуть бути досить високі фінансові втрати, а вирішення проблем займатиме значний період, враховуючи велику кількість клієнтів у фінансових установ.

Проаналізувавши вплив цифровізації на фінансову поведінку домогосподарств, можна виокремити загрози та ризики, які можуть виникати у процесі використання цифрових технологій. Серед таких, на наш погляд, варто виокремити: низький рівень фінансової та цифрової грамотності; цифрова нерівність серед громадян та різний доступ до інформаційно-комунікаційних технологій, пов'язаний з територією проживання домогосподарств; нерівні можливості для придбання

необхідних мобільних пристроїв; втрата особистої та фінансової інформації внаслідок хакерських дій; поширення фейкової інформації щодо функціонування фінансових установ; маніпулювання людською свідомістю для впливу на фінансову поведінку; поширення особистої інформації у відкритому доступі внаслідок кібератак на роботу фінансових установ [11]; схилання домогосподарств до нераціональної поведінки у сфері прийняття фінансових рішень унаслідок використання сучасних цифрових технологій. Також варто зазначити, що цифрові технології значно ускладнюють процес виявлення та ідентифікації шахраїв, що вимагає від фінансових установ більших фінансових ресурсів, часу, а отже, клієнти можуть довго очікувати рішення про повернення втрачених ними коштів.

З метою попередження можливих загроз та ризиків, які виникають в процесі поширення цифрових технологій у фінансовій сфері, необхідно, перш за все, покращити захист домогосподарств на інституціональному рівні. Зокрема, необхідно удосконалити нормативно-правову базу в частині здійснення операцій з використанням цифрових технологій, посилити покарання за правопорушення в цифровому просторі, залучити міжнародну технічну допомогу у сфері кібербезпеки України, налагодити взаємозв'язки між державними службами на національному рівні, стимулювати розвиток інноваційних технологій з метою гарантування кібербезпеки, систематично оновлювати програмне забезпечення, застосовувати системи антивірусного захисту, системи глибокого аналізу мережевого трафіку, створювати резервні копії, дотримуватися паролльної політики тощо [12, с. 129]. Не менш важливим напрямом попередження загроз, спричинених використанням домогосподарствами цифрових технологій є забезпечення розуміння власних дій як у ситуаціях втрати особистої інформації клієнтами фінансової інформації, так і в тих ситуаціях, коли її втрата відбувається у результаті неефективної роботи систем безпеки фінансових установ та ін.

Висновки. Отже, у рамках даного дослідження було з'ясовано особливості впливу цифровізації на формування та розвиток фінансових відносин, зокрема, фінансової поведінки домогосподарств. Встановлено переваги та нові можливості, які отримують домогосподарства під впливом цифрових технологій та які впливають на їхню фінансову поведінку. Визначено та узагальнено загрози і ризики, які переслідують фінансову діяльність домогосподарства в результаті впливу цифрових технологій на ринок фінансових послуг. Проведено аналіз впливу цифрової економіки на зміну споживчої поведінки домогосподарств. Це проявляється у збільшенні частки онлайн-продажів у споживчих стратегіях домогосподарств, підвищенні рівня усвідомленого споживання та формування здорового способу життя із застосуванням елементів вигідної економії. Запропоновано шляхи попередження можливих загроз та ризиків, які отримують домогосподарства від використання сучасних інноваційно-інформаційних технологій.

Бібліографічний список:

1. Цифрова адженда України – 2020. Концептуальні засади. Першочергові сфери, ініціативи, проекти цифровізації України до 2020 року. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 12.09.2023).
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p/ed20180117#n23> (дата звернення: 12.09.2023).

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» від 03 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#n13> (дата звернення: 14.09.2023).

4. Вінник О. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 56–62. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf>

5. Онишко С. Розвиток фінансового ринку в умовах цифровізації. Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. (м. Острого, 22 жовтня 2021 р.). Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 110–113.

6. Дубина М., Попело О., Тарасенко О. Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1. С. 91–110.

7. Індеси споживчих настроїв. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=253#> (дата звернення: 14.09.2023).

8. Полторак А.С., Паламарчук В.Ю. Моніторинг стану фінансової безпеки домогосподарств та його впливу на рівень фінансової безпеки України. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 2. С. 145–151. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/monitoring-stanu-finansovoyi-bezpeki-domogospodarstv-ta-yogo-vplyvu-na-riven-finansovoyi-bezpeki-ukrayini>

9. Сірко А.В. Реалії цифрової економіки: нові можливості та виклики для суспільства і держави. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8337>

10. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення : монографія / за заг. ред. доктора економічних наук, професора Б.І. Пшика. Львів : СПОЛОМ, 2020. 274 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansova-bezpeka.pdf>

11. Україна 2030 Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

12. Чміль Г.Л. Цифровізація діяльності суб'єктів споживчого ринку: можливості та загрози. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2021. № 13. С. 124–134. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/17538>

References:

1. Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020. Kontseptualni zasady. Pershocherhovi sfery, initsiatyvy, proekty tsyfrovizatsii Ukrainy do 2020 roku [Digital Agenda of Ukraine – 2020. Conceptual principles. Priority areas, initiatives, projects of digitalization of Ukraine until 2020]. Available at: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>. (accessed September 12, 2023). (in Ukrainian)

2. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii" vid 17 sichnia 2018 r. № 67-r [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018–2020 and approval of the action plan for its implementation" of January 17, 2018 No. 67-r]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p/ed20180117#n23> (accessed September 12, 2023). (in Ukrainian)

3. Rozporyadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia Kontseptsiyi rozvytku tsyfrovoykh kompetentnostey ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsi" vid 03 bereznya 2021 r. №167-r [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the approval of the Concept of the development of digital competences and the approval of the plan of measures for its implementation" dated March 3, 2021 No. 167]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#n13> (accessed September 12, 2023). (in Ukrainian)

4. Vinnyk O. (2020) Perevahy ta ryzyky tsyfrovizatsii ekonomiky: problemy pravovoho rehuliuвання [Advantages and risks of digitalization of the economy: problems of legal regulation]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i parvo – Entrepreneurship, economy and law*, no. (3), pp. 56–62. Available at: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf>.

5. Onyshko S. (2021) Rozvytok finansovoho rynku v umovakh tsyfrovizatsi [Development of the financial market under the conditions of digitalization]. The country's financial system: trends and development prospects: materials of the VIII International science and practice int.-conf. (Ostrog, October 22, 2021). Ostroh: Publishing House of the National University "Ostroh Academy", pp. 110–113. Available at: https://eprints.oa.edu.ua/8586/1/Tezy_fin_systema_2021.pdf

6. Dubyna M., Popelo O. and Tarasenko O. (2021) Instytutsiini transformatsii finansovoi systemy Ukrainy v umovakh rozvytku tsyfrovoy ekonomiky [Institutional Transformations of the Financial System of Ukraine in the Conditions of the Digital Economy Development]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, no. 1, pp. 91–110. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-1\(25\)-91-110](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-1(25)-91-110)

7. Indeksy spozhyvchyykh nastroiv [Indices of consumer sentiment] (2023). Available at: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=253#> (accessed September 14, 2023).

8. Poltorak A., Palamarchuk V. (2020) Monitorynh stanu finansovoi bezpeky domohospodarstv ta yoho vplyvu na riven finansovoi bezpeky Ukrainy [Monitoring the state of financial security of households and its impact on the level of financial security of Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Herald of economic science of Ukraine*, no. (2), pp. 145–151. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/monitoring-stanu-finansovoyi-bezpeki-domogospodarstv-ta-yogo-vplyvu-na-riven-finansovoyi-bezpeki-ukrayini>

9. Sirko A. (2020) Realii tsyfrovoy ekonomiky: novi mozhlyvosti ta vyklyky dlia suspilstva i derzhavy [Realities of the digital economy: new opportunities and challenges for society and the state]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, no. (11). Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8337>

10. Pshyk B.I. (2020) Finansova bezpeka domohospodarstv v Ukraini: suchasni problemy ta mekhanizm zabezpechennia [Financial security of households in Ukraine: modern problems and mechanism of provision]. Lviv: СПОЛОМ. Available at: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansova-bezpeka.pdf>

11. Ukraina 2030 Е – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoyu ekonomikoyu [Ukraine 2030 Е – a country with a developed digital economy]. Available at: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (in Ukrainian).

12. Chmil H. (2021) Tsyfrovizatsiia diialnosti subiektiv spozhyvchoho rynku: mozhlyvosti ta zahrozy [Digitization of the activities of consumer market subjects: opportunities and threats]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seria: Miznarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm – Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series: International relations. Economy. Local studies. Tourism*, no. (13), pp. 124–134. Available at: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/17538>

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023